

**פתרון הבחינה בידיעת העם והמדינה חלק א'
מוגש על-ידי שמואל הירש
מורה ברשת "יואל גבע"**

פרק ראשון - מבוא

ענה על שלש מהשאלות : 1-5

שאלה מספר 1

בקונגרס הציוני הראשון שהתכנס בבאזל ב-1897 הניח הרצל את הבסיס לתכנית המדינית של התנועה הציונית ולמעשה הקים את התנועה הציונית. על מנת לממש את יעדי ה"ציונות המדינית" כינס הרצל יחד עם תומכיו את הקונגרס הציוני הראשון בבאזל שבו נוסדה התנועה הציונית. לאחר שלשה ימי דיונים התקבלה על ידי באי הקונגרס "תכנית באזל" שהגדירה להלן את מטרותיה של הציונות. ואת האמצעים למימוש מטרות אלו.

הגדרת המטרה- הציונות שואפת להקים לעם היהודי בית לאומי בארץ ישראל על פי המשפט הפומבי, כלומר על בסיס הכרה בין לאומית ובהתאם למשפט הבין לאומי. על מנת לממש מטרה זו יש לנקוט באמצעים הבאים :

- **האמצעים-** יש לפתח את הארץ על ידי ישובה ביהודים עובדי אדמה ובעלי מקצועות שונים **בתנאי שהדבר לא יפגע במטרות הציונות.**
- יש לארגן את היהדות בעולם ולשאוף לבנות מסגרות פעולה לאומיות שתפצנה את הרעיון הציוני כל זאת בהתאם לחוקי המדינות השונות.
- יש לנקוט בפעילות חינוכית מתאימה, בקרב יהודי העולם, על מנת להפיץ את הרעיון הציוני ועל מנת להפיח בקרב היהדות העולמית רגש לאומי.
- יש לנקוט בפעולות במישור המדיני- דיפלומטי כדי להגיע להסכמה בין לאומית גלויה על השגת צ'רטר(זיכיון חוקי) להתיישבות יהודית לאומית בארץ ישראל.

בנוסף לכך הוקמו עם השנים מוסדות מממנים ומיישבים שתמכו רבות לביסוס הבית הלאומי היהודי בארץ ישראל.

שאלה מספר 2

המסגרת הראשונה היא משטר החסות של הברון רוטשילד. זמן קצר לאחר תחילת מפעל ההתיישבות בארץ ישראל, התברר כי המושבות שקמו בימי העלייה הראשונה, אינן מסוגלות לקיים את עצמן ומפעל ההתיישבות עמד בפני קריסה. לאור עובדה זו נרתם הברון רוטשילד, לתמוך במפעל ההתיישבות ולקח כמעט את כל המושבות תחת חסותו.

משטר החסות של מושבות הברון התנהל באופן הבא: הברון רוטשילד שלח למושבות "צבא" של פקידים שיועד לנהל את המושבות. מנגנון הפקידות של הברון ניהל את המושבות מבחינה כלכלית ואדמיניסטרטיבית. פקידי הברון ייצרו במושבות ענפי משק חדשים בעיקר ענף היין. כרמים רבים נטעו במטרה לייצר יין באיכות טובה ולשגר לאירופה. מעבר לזאת משטר הפקידים היה משטר חסות לכל דבר, כאשר לאיכרים למורת רוחם, לא התאפשר שום שיקול דעת ביחס לניהול המושבות. למרות הביקורת על משטר המושבות ולמרות חסרונותיו אין ספק שהברון רוטשילד הציל את העלייה הראשונה. הוא השקיע הון ללא מטרות רווח במפעל ההתיישבות והיה אחראי על רכישת מאות אלפי דונם אדמה.

המסגרת השנייה היא המשרד הארץ ישראלי להתיישבות. משרד זה הוקם על ידי ההסתדרות הציונית והקמתו מלמדת על חיזוק הקשר בין ההסתדרות הציונית לבין הציונות המעשית וההתיישבות בארץ ישראל. בראש המשרד עמד ד"ר ארתור רופין סוציולוג ואגרונום, כאשר תפקידו של המשרד היה לתכנן את המדיניות הקרקעית בארץ ישראל. המשרד רכש אדמות והקים את החוות הלאומיות בבן שמן, כנרת וחולדה. הקמת החוות נעשתה באמצעות חברה אותה הקים המשרד ב-1908, החברה להכשרת היישוב. בחוות הלאומיות קבלו הצעירים האידיאליסטים אנשי העלייה השנייה הכשרה מסודרת בכל הקשור להקמת יישובים עצמאיים, לעבודת האדמה ולפעילות חקלאית בארץ ישראל.

שאלה מספר 3

מלחמת העולם הראשונה נלחמו זו מול זה שני גושים, כאשר היה גם גוש של מדינות ניטראליות.

שני הגושים היו: גוש מדינות המרכז, גוש מדינות ההסכמה ולצידם היה כאמור גוש של מדינות ניטרליות.

לגוש מדינות המרכז השתייכו המדינות הבאות: הקיסרות ההבסבורגית (אוסטרו-הונגריה), הקיסרות הגרמנית, בולגריה ותורכיה העות'ומנית. לגוש מדינות ההסכמה השתייכו המדינות הבאות: בריטניה, צרפת, איטליה (החל מ-1915), הקיסרות הרוסית (עד לסוף 1917), ארצות הברית (החל מאפריל 1917), סרביה, יון, רומניה ויפן. המדינות הניטרליות היו: שוויץ, הולנד, ספרד, דנמרק, שוודיה, נורווגיה ואלבניה.

מאפייני המלחמה

מלחמת העולם הראשונה הייתה מלחמה טוטלית שהשפיעה על כל תחומי החיים. המלחמה התאפיינה בגיוס של החזית והעורף למאמץ המלחמתי, כאשר הכוחות הלוחמים גויסו לתקופה בלתי מוגבלת. ביטוי נוסף להיקף המלחמה היה העובדה כי עשרות מיליונים גויסו למלחמה ומיליונים מהם נהרגו ו/או נפצעו. המשקים השונים של מדינות אירופה הצטרפו כולם למאמץ המלחמתי ורוב התקציב של מדינות אלו היה ביטחוני. המלחמה התנהלה למעלה מארבע שנים רובה ככולה סטטי. לאחר התייצבות החזיתות השונות נלחמו רוב הכוחות מתוך שוחות או חפירות כאשר הם יורים האחד על השני מבלי להתקדם הרבה מבחינה גיאוגרפית. מלחמת החפירות התנהלה הן בחזית הצרפתית, לאורך הגבול. והן בחזית המזרחית בין היס הבלטי לים השחור. מלחמת החפירות הייתה מלחמת התשה אכזרית וממושכת.

שאלה מספר 4

להלן המטרות אותן רצו לממשל מנהיגי התנועה הציונית בהקמת הגדודים העבריים:

- מנהיגי התנועה, גרסו כי אם ישתתפו חיילים יהודים וארץ ישראלים במלחמת העולם הראשונה לצידה של בריטניה, תהיה לתנועה הציונית את הזכות לתבוע מבריטניה הקמת מדינה יהודית בארץ ישראל.



- מנהיגים ציונים חשובים כמו ז'בוטינסקי סברו כי, השתתפות של התנועה הציונית בכיבוש ארץ ישראל בעיקר דרך פעילותו של הגדוד העברי, תוכיח לבריטים את היתרון המדיני והצבאי בשיתוף פעולה עם הציונות.
- רכישת ניסיון קרבי בדרך לבניית צבא יהודי מודרני שיוכל אחר כך להיאבק על עצמאות עם ישראל.

שאלה מספר 5

"ממשלת הוד מלכותו רואה **בעין יפה** את ייסודו של בית לאומי לעם היהודי בארץ ישראל ותעשה כמיטב יכולתה להקל על השגת מטרה זו, בתנאי ברור שלא ייעשה שום דבר העלול לפגוע בזכויות האזרחיות, והדתיות של עדות לא יהודיות הקיימות בארץ ישראל, או בזכויותיהם ובמעמדם המדיני של יהודים בכל ארץ אחרת".

אכיר לך תודה אם תביא הכרזה זו לידיעתה של ההסתדרות הציונית".

חשיבותה של הצהרת בלפור לתנועה הציונית נכרת בנקודות הבאות:

- לראשונה מכירה ממשלה של מעצמה גדולה בזכותו העקרונית של העם היהודי לבית לאומי, ומוכנה לסייע באופן משמעותי לממש מטרה זו.
- הצהרת בלפור היוותה את הבסיס לכתב המנדט
- הצהרת בלפור היוותה את הבסיס המדיני לתביעותיה של התנועה הציונית ממשלת בריטניה ומהעולם לדרוש ולקבל ריבונות בארץ ישראל.
- בהצהרת בלפור פונה בריטניה הגדולה לתנועה הציונית ומכירה בה.

פרק שני - בין שתי מלחמות עולם

ענה על שתיים מהשאלות 6-9

שאלה מספר 6

א. להלן הסיבות לפרוץ מאורעות תרפ"ט:

- החיזוק בכוחו של הישוב העברי בארץ ישראל לאחר העלייה השלישית והעלייה הרביעית יצר חשש אצל הערבים כי הבית הלאומי היהודי קום יקום.



- המתח הדתי סביב סוגיית הכותל המערבי- למתח זה התלוותה אליו הסתה דתית מצד המופתי וההנהגה הדתית הערבית. הנהגה זו הציגה את הכותל כמקום קדוש לאסלם ואת היהודים כגורם המאיים להשתלט על המקומות הקדושים לאסלם.
 - התנהלותם של הנציב הבריטי העליון וסגנו, שהיו פרו ערבים- עודדה את הערבים לפעול כנגד הישוב היהודי.
 - התגבשותה והתחזקותה של התנועה הלאומית הערבית לנוכח וכתגובה להתגבשותה של הציונות בארץ ישראל. חיזוקו של הישוב היהודי בארץ יצר אצל הערבים תגובת נגד לאומית, קרי התהוותה של תנועה לאומית ערבית- פלסטינית שראתה את עצמה כאויבתה של הציונות.
- ב. להלן עיקרי התוכן של הספר הלבן השני של פספילד, והשינוי במדיניות הבריטית אותו הוא מבטא :
- המנדט מטיל על ממשלת בריטניה התחייבות כפולה, הן כלפי העם היהודי והן כלפי הערבים החיים בארץ ישראל. התחייבות זאת היא הבסיס למדיניות הבריטית על ארץ ישראל מאתה ואילך.
 - יש להתיר עלייה יהודית לארץ ישראל, רק אם זאת לא תגרום לכך שערבים יאבדו את עבודתם ומקור פרנסתם בארץ.
 - צריך להקים בארץ מועצה מחוקקת ייצוגית, שתסייע שתהווה בסיס לשלטון עצמי של תושבי הארץ. במועצה כזו יהיה רוב ערבי משום שהערבים הם רוב בארץ.
 - צריך להגביל את העלייה אם היא גורמת לנישול הערבים מפרנסתם ואף להפסיק אותה, עד להבטחת הכנסותיהם של המובטלים הערבים.
 - יש להנהיג פיקוח הדוק יותר על העלייה ועל מכירת הקרקע ליהודים, ולסייגן בכך מקרה בשני סייגים.
- 1) בתנאי שהעלייה ומכירת הקרקע לא יפגעו בתוכניות הפיתוח הכלכלי של ממשל המנדט.
- 2) בתנאי שהעלייה ומכירת הקרקע לא יגרמו לאבטלה ערבית בארץ.
- הספר הלבן השני של פספילד הוא חמור מאוד מבחינת התנועה הציונית וזאת מהסיבות הבאות :

- הקמת המועצה המחוקקת שרוב חבריה יהיו ערבים, הוא צעד שנועד להנציח קיומו של רוב ערבי בארץ.
- הספר הלבן מבטא ניסיון מפורש של ממשלת בריטניה לסגת מהמחויבות המדינית של הצהרת בלפור ושל כתב המנדט על ידי הגדשת המחויבות הכפולה של בריטניה, לעם היהודי ולערביי פלשתיין.

שאלה מספר 7

- א. בעשרים ושמונה לפברואר 1933 מספר ימים לפני הבחירות עליהן הכריז היטלר נשרף בניין הרייכסטאג. הנאצים צעיר הולנדי תימהוני, חבר המפלגה הקומוניסטית הואשם בגרימת השריפה, מאוחר יותר נחשדו הנאצים כי גרמו לשריפה בעצמם כדי לפגוע בלגיטימיות של המפלגה הקומוניסטית ולהוציא אותה אל מחוץ לחוק. למרות שלא ברור כיצד באמת נגרמה שריפת הרייכסטאג אין ספק כי אירוע זה שירת היטב את המפלגה הנאצית. גרינג שהיה שר בלי תיק בממשלה טען כי הקומוניסטים גרמו לשריפה והיטלר הצליח לשכנע את הנשיא הינדנבורג לחתום על הצו הממשלתי שנקרא "צו החירום להגנת העם והמדינה". על פי צו זה הוצאה המפלגה הקומוניסטית אל מחוץ לחוק כאשר הצו אפשר לממשלה לבטל את זכויות האדם והאזרח במדינה ולהפעיל צעדי טרור/חירום כנגד כל מי שנחשד על ידי הממשלה כבוגד במדינה.
- ב. בנובמבר 1935 כונסה ועידת המפלגה הנאצית בנירנברג והוציאה את חוקי נירנברג. שני חוקי נירנברג חוק אזרחות הרייך והחוק להגנת הדם הגרמני והכבוד הגרמני ביטאו את המרכיב העיקרי שבאידיאולוגיה הנאצית, מרכיב תורת הגזע. על פי חוק אזרחות הרייך רק גרמנים אריים אמיתיים הנאמנים לאידיאולוגיה הנאצית ייהנו מאזרחות הרייך הגרמני. יהודים כמובן אינם גרמנים אריים אמיתיים. על פי התקנה הראשונה שנוספה לחוק אזרחות הרייך נחשב יהודי מי ששלשה סבים שלו הם יהודים, אי מי ששני מסביו יהודים והוא נשוי ליהודי. תקנה זאת הגדירה גם בני תערובות מדרגות שונות. החוק השני החוק להגנת הדם הגרמני קבע איסור נישואין בין גרמנים לבין אריים אמיתיים, איסור יחסי אישות בין גרמנים לבין אריים אמיתיים, איסור העסקה של גרמניות אריות מתחת לגיל 45 אצל יהודים ואיסור על יהודים להניף את דגל הרייך. חוקים אלה הם מימוש של תורת הגזע הנאצית המגדירים את היהודים כגזע נחות שמן הראוי להשמידו. החוקים

הבטיחו כי האזרחות הגרמנית תוענק לגרמנים אריים אמיתיים ונתנו לגיטימציה חוקית למדיניות של אפליה בידוד, השפלת היהודים והשתלטות על רכושם. היהדות הופרדה באופן רשמי מהגרמניות הארית החל בכך תהליך של בידול חוקי של היהודים משאר אזרחי גרמניה, בידול שנועד לפגוע בהם, להשפילם ולאפשר את המשך הפגיעות בהם.

שאלה מספר 8

א. סיפוח אוסטריה על ידי הנאצים בשנת 1938, הפך את בעיית היהודים באירופה לבוערת, לאחר שהתברר כי הנאצים שללו ממרבית היהודים באוסטריה את אזרחותם ודרשו מהם לעזוב את המדינה. בשנה זו התעורר העולם מבחינה מסוימת והנשיא האמריקאי רוזוולט, יזם את כינוסה של ועידה בין לאומית, לאחר לחץ חזק מצד דעת הקהל האמריקאית והעולמית להתייחס לבעיית הפליטים. הועידה לטיפול בבעיית הפליטים **ועידת אויאן** התכנסה בעיר אויאן שבצרפת. בוועידה שכונסה ביולי 1938, נכחו נציגים של 32 מדינות בראשות נציגי ארה"ב בריטניה וצרפת. הועידה דנה בצורך למצוא פתרון בין לאומי לבעיית הפליטים ולסייע להם במצוקתם. למעשה רוב המדינות לא היו מוכנות "לצאת מגדרן" על מנת לעזור באופן מעשי לפליטים היהודים ולקלוט לשטחן כמות גדולה של יהודים. נציגי רוב המדינות הסבירו מדוע אין מדינותיהם מסוגלות לעסוק בקליטת עלייה מאסיבית של היהודים, ועסקו לרוב בדיבורים חסרי ערך מעשי על הצורך להתמודד עם הבעיה.

נסקור עתה שני טיעונים של מדינות אשר נטלו חלק בוועידה ביחס לבעיית הפליטים היהודים.

הולנד- הולנד הייתה מוכנה לקלוט מספר מצומצם של פליטים בתנאי שאותם פליטים יהודים שכבר נמצאים בשטחה יעזבו את המדינה לעבר יעד אחר. הרפובליקה הדומיניקאנית- מדינה לטינו אמריקאית קטנה זו, הפתיעה את העולם כאשר גילתה נכונות לקלוט לתוך שטחה מאה אלף פליטים יהודים.

ב. בסוף אוקטובר שנת 38 החלו הנאצים במבצע גירושם של יהודים ממוצא מזרח אירופי מגרמניה ומאוסטריה. הגסטאפו (היחידות שעסקו בביטחון הפנים של הרייך הגרמני) אסר 20000 יהודים ממוצא פולני והוליך אותם לעבר הגבול

הפולני. פולין לא הסכימה לקבלם וגירשה 12000 יהודים ממוצא גרמני שחיו בפולין. כל אותם היהודים היו צריכים לחיות בעירת גבול פולנית זבונשטיין. הם חיו באוהלים וללא הספקה מסודרת של מזון וזאת בחורף הקשה של אירופה. העיירה עובדה זו היא הרקע לניסיון ההתנקשות של הרשל גרינשפיין בשגריר הגרמני בפאריס. צעיר יהודי זה היה בין לאחת המשפחות שגורשה לגבול הפולני-גרמני. כתגובה למעשי הגרמנים כנגד משפחתו ויהודים אחרים התפרץ גרינשפיין לשגרירות גרמניה במטרה להרוג את השגריר הגרמני. כדורו של גרינשפיין פגע בפקיד גבוה של השגרירות פון ראט שמת מפצעיו. ניסיון ההתנקשות בשגריר הגרמני שימש כתירוץ מצוין של הנאצים ליזום את **ליל הבדולח**. לאחר האירוע בפריס ארגן גבלס את העיתונות הגרמנית למסע הסתה ביהודים. אנשי הס.ס. המשטרה ויתר היחידות לביטחון פנים, קיבלו הוראה לפגוע ברכוש יהודי היכן שרק ניתן, לאסור יהודים ולהרגם. בלילה שבין ה-9-10 בנובמבר התחוללו פרעות **ליל הבדולח** בכל רחבי גרמניה. מאות חנויות ובתי עסק של יהודים נשדדו ונהרסו. רוב בתי הכנסת של גרמניה ומרכזי התרבות היהודים הורחבו ונשדדו. מאות יהודים נפצעו ומאה נרצחו. יתר על כן בעקבות ליל הבדולח נאסרו 30000 יהודים גרמנים ונשלחו למחנות ריכוז שהוקמו בעוד מועד בדכאו, בוכנוולד ומקומות נוספים. מעבר להרס הנוראי אולצו יהודי גרמניה לשלם פיצויים של מיליארד מארק לגרמניה על בוגדנותם באומה הגרמנית. מטרת ליל הבדולח והצעדים שעקבו אחריו היו ברורות :

- לגזול את הרכוש היהודי על מנת למלא את קופותיה של הממשלה שהייתה זקוקה לכסף רב לשם המשך תכנית החימוש של גרמניה הנאצית.
- הברחתם של היהודים מגרמניה וזירוז הגירתם משם ללא כל רכוש.
- בידודם המוחלט של היהודים מן האוכלוסייה הגרמנית הכללית.

שנת 1938 סוף החיים היהודים בגרמניה - ההחמרה שחלה במצבם של היהודים בשנה זו, לאחר ההחרמות הגדולות של רכוש יהודי ולאחר האלימות הגלויה שהתבטאה בגירוש היהודים ממוצא פולני לזבונשטיין, בליל הבדולח ובמאסרם ושליחתם למחנות ריכוז של 30 אלף יהודים, הביאו להכרה כי יש הכרח בהגירה המונית מגרמניה ואכן לאחר אירועי ליל הבדולח הגרו מגרמניה כשמונים אלף יהודים בסך הכול הגרו מגרמניה למעלה ממאתיים אלף יהודים לאחר עליית

היטלר לשלטון היהודים שנותרו בגרמניה הפכו לשבויים בידי המשטר הנאצים ונדונו להשמדה כחלק ממדיניותו של משטר זה.

שאלה מספר 9

א. מיד עם עלייתו לשלטון החל היטלר בגיבושה של מדיניות חוץ תוקפנית על מנת להשיג את היעדים הבאים:

○ יישום האידיאולוגיה הנאצית במיוחד מרכיב מרחב המחיה באידיאולוגיה זו.

○ ביטול ההגבלות הצבאיות והטריטוריאליות שנבעו מחוזה ורסאי.

○ חיזוקה של גרמניה והפיכתה למעצמה, תוך כדי בנייה צבאית כשלב ביניים לפני פרוץ המלחמה. היטלר שאף לחזק את גרמניה טריטוריאלי וצבאית עוד לפני היציאה למלחמה.

○ חיזוק מעמדו של היטלר כשליט יחיד (Führer), באמצעות צעדים תוקפניים אלה וזאת על מנת להוכיח לכל הגרמנים כי היטלר ומנהיגותו, הצליחו לגרמניה את כבודה הלאומי ולחפות על חרפת ורסאי.

מדיניות החוץ הנאצית הלכה ונהייתה תוקפנית יותר ויותר וזאת במידה רבה בזכות מדיניות הפיוס של מעצמות המערב. נציג כעת שלשה מהצעדים התוקפניים במסגרת מדיניות זאת ונסביר כיצד איזה מטרות רצה היטלר להשיג בכל אחד מצעדים אלה.

הגדלת הצבא וחימושה של גרמניה - מיד עם עלייתו לשלטון מודיע היטלר על פרישה מהוועדה לפירוק החימוש שהתכנסה בז'נבה. היטלר דורש מחבר הלאומים לבטל את ההגבלות הצבאיות על גרמניה ולאשר לה להגדיל את צבאה. כאשר חבר הלאומים אינו מאשר את דרישתו של היטלר פורשת גרמניה מגוף זה ומאוחר יותר בשנת 1935 מודיע היטלר על החלטתו להגדיל את הצבא ולהתעלם מההגבלות הצבאיות על חוזה ורסאי, היטלר טוען כי מטרת ההגבלות על חימושה של גרמניה ועל גודל צבאה הן להחליש את המדינה ולהפוך אותה לתלויה בכוחות האחרים באירופה. ומאחר והמדינות האחרות באירופה לא התפרקו מנשקן יש לגרמניה את הזכות הלגיטימית להתחמש ולהתחזק.

בגידולו של הצבא הגרמני לשלש מאות אלף חיילים ובחימושה המאסיבי של גרמניה רצה היטלר להשיג את המטרות הבאות:

- לחזק את מעמדו בתוך גרמניה.
 - לצמצם את האבטלה עם הרחבת הגיוס לצבא ובניית תעשיית נשק.
 - להחל בהכנות מעשיות לבניית צבא שיהיה מסוגל לצאת למלחמה עולמית-מלחמה שתיישם את האידיאולוגיה הנאצית של מרחב המחיה.
- הפלישה לחבל הריין-** במרס 1936 פולש הצבא הנאצי לחבל הריין וכובש אותו. על פי חוזה ורסאי חבל הריין אמור להיות מפורז מצבא. כיבוש חבל הריין נעשה לאחר שקודם לכן היטלר הודיע על כך שהוא מקבל את חוזה לוקרנו מ-1925 שעל פיו חבל הריין צריך להישאר מפורז מצבא. הפלישה הגרמנית לחבל הריין לא נענתה בשום תגובה צבאית של צרפת ו/או בריטניה למרות ההפרה הבוטה של חוזה ורסאי. היטלר הצליח בפלישה לריין להגדיל את כוחה של גרמניה מבלי לספוג כל סנקציה צבאית מהמערב, למרות שבאותה התקופה הצבא הצרפתי והאנגלי יכלו ובקלות רבה להביס את הצבא הגרמני שפלש לריין ולחסל את המשטר הנאצי בגרמניה. היטלר העריך ובצדק, כי צרפת ובריטניה לא יגיבו לפלישה לחבל הריין משום שרוב הציבור במדינות אלה לא מעוניין במלחמה עם גרמניה, כמו כן הימר היטלר נכון על כך שצרפת לא תעז להילחם בגרמניה לא גיבוי בריטי שלא יינתן בגלל העוינות והתחרותיות בין שתי המדינות. יתר על כן הגנרלים הצרפתיים מסרו לממשלתם נתונים מטעים ביחס לגודל צבאו של היטלר, נתונים שנפחו את כוחה של גרמניה הנאצית בפלישה לחבל הריין שאף היטלר להשיג את היעדים הבאים:
- חיזוקה הצבאי של גרמניה על ידי סיפוח שטח נוסף למדינה זו
 - חיזוק מעמדו של היטלר בזירה הפנים גרמנית
- בדיקת גבולות הפיוס של מדינות המערב- לאחר הצלחת הפלישה לחבל הריין היטלר הניח ובצדק כי הוא יכול להמשיך ולגלות מדיניות תוקפנית מאוד.

ב. לאחר שהשלים את כיבוש צ'כוסלובקיה כולה, פנה היטלר לממש את דרישתו הבאה, השתלטות על פולין. אדולף היטלר דרש גישה חופשית לפרוסיה המזרחית, שפוצלה מחלקיה האחרים של גרמניה עקב הסכם ורסאי וסיפוח דנציג וסביבתה מחדש לגרמניה. העילה הרשמית של היטלר הייתה ההתעללות לכאורה

באוכלוסיה הגרמנית החיה באזורים אלה, התעללות מצד האוכלוסייה והמשטר בפולין.

ההשתלטות המוחלטת של גרמניה על צ'כוסלובקיה במרץ 1939, הביאה את הבריטים והצרפתים להכרה כי יש לשים קץ למדיניות הפיוס. בתחילה נערכו שיחות בין ברית המועצות, בריטניה וצרפת במטרה לגבש ברית משולשת בין שלוש המדינות כנגד המשך ההתפשטות הנאצית באירופה, אולם השיחות התנהלו בעצלתיים ובסופו של דבר הוצאה ברית המועצות מהמשחק על ידי המערב. נוצרה מעין ברית בין צרפת בריטניה ופולין המוציאה את ברית המועצות מרשת הביטחון האנטי-נאצית באירופה. בבסיס ברית זאת, הודעתו של צ'מברליין כי פלישה נאצית לפולין היא מבחינת עילה למלחמה מצד המערב כנגד גרמניה הנאצית.

הסיבה העיקרית לאי הכללתה של ברית המועצות בניסיון לחסום את היטלר, הייתה כמובן החשש מפני הקומוניזם העולמי שמדינה זו דחפה לקראתו וייצגה אותו. הוצאתה של ברית המועצות מרשת הביטחון האנטי-נאצית היא הגורם החשוב ביותר שדחף את הרוסים לחתום על הסכם ריבנטרופ-מולוטוב. חששם של הרוסים להיות מבודדים מתהליך קביעת מפתח העתידית של אירופה הביא אותם לחתום על ההסכם, מצד שני היטלר ידע כי אין לא אפשרות אובייקטיבית לצאת למבצע כיבוש פולין כאשר עומדות מולו שתי חזיתות, המערב מצד אחד וברית המועצות מצד שני. על בסיס זאת נחתם ב-23 לאוגוסט 1939 הסכם בין שתי המעצמות גרמניה הנאצית וברית המועצות הקומוניסטית.

הסכם זה שנודע בשם הסכם ריבנטרופ-מולוטוב, הדהים את העולם, משום שחתמו עליו שתי מדינות שברמה האידיאולוגית, היו חלוקות בינן לבין עצמן, מחלוקת אידיאולוגית עמוקה. הסכם ריבנטרופ (שר החוץ הנאצי) – מולוטוב (שר החוץ הסובייטי) כולל שני חלקים: חלק גלוי וחלק סמוי. החלק הגלוי קובע, כי שתי המדינות לא יתקיפו האחת את האחרת במשך עשר השנים הבאות, ואף מדינה מהן לא תצטרף להתקפה של מדינה שלישית על האחרת. החלק הסמוי של ההסכם, מדבר על חלוקת פולין במקרה של מלחמה בין שתי המדינות, כך שגרמניה תכבוש את מערב ומרכז פולין וברית המועצות את מרכזה. כמו כן מאפשר ההסכם לברית המועצות לכבוש את פינלנד ואת המדינות הבאלטיות: לטביה, אסטוניה וליטא כמו כן ברית המועצות תכבוש גם את חבל בסרביה שברומניה, (אמנם ליטא הוגדרה כחלק מאזור ההשפעה הגרמני בהסכם- אך

לבסוף נקבע כי ליטא, יחד עם לטביה ואסטוניה תשתייך למרחב ההשפעה הרוסי).
נציג כעת את מניעו של היטלר לחתום על ההסכם.

1. מבחינת הנאצים- הסכם ריבנטרופ מולוטוב אפשר להם לתקוף את פולין מבלי חשש שברית המועצות תצטרף למדינות המערב במלחמתן נגדו- עובדה שתאלץ את גרמניה להלחם בשתי לחזיות.

2. היטלר ממילא לא התכוון למלא אחר חלקו בהסכם. הסכם זה אפשר לו מרוח נשימה, ירגיע את הרוסים ויאפשר לגרמניה הנאצית להתכונן באופן רגוע גם לפלישה לברית המועצות.

חלק שלישי – אזרחות

ענה על אחת מהשאלות 10-12

שאלה מספר 10

א. בהכרזת העצמאות מצויים הנימוקים הבאים התומכים בזכותו של העם היהודי לעצמאות בארצו.

- לפני שהוגלה מארצו חי העם היהודי חיי עצמאות מלאים בארץ ישראל.
- הקשר הרוחני שלו עם הארץ מעולם לא נותק.
- העם היהודי עשה מאמצים לעלות לארץ ישראל לכל אורך תקופת הגולה ולהתיישב בה.
- הקמת התנועה הציונית בראשות הרצל הביאה לידי ביטוי את השאיפה הלאומית של העם היהודי.
- ההכרה בזכותו של העם היהודי למדינה, כפי שזו באה לידי ביטוי בהצהרת בלפור.
- השואה שהוכיחה בעליל את הצורך והזכות של העם היהודי להקמת מדינה בארצו.

ב. לחלקה השלישי של הכרזת העצמאות יש ערך משפטי. ככלי שבית המשפט יכול להיעזר בו לצורך פרשנות, כעקרונות המחייבים את המנהל במדינה, וכעקרונות שאפשר לסתור אותם רק בהוראת חוק. חשיבותה של הכרזת העצמאות בכך שהיא מבהירה את אופיה של המדינה כמדינה יהודית ודמוקרטית ובכך שהיא מהווה מקור השראה לחוק ולמשפט בישראל.

שאלה מספר 11

א. חוק השבות שחוקק לראשונה ב-1950 קובע כי כל יהודי רשאי לעלות ארצה. הזכויות של יהודי, לפי חוק זה ולפי חוק האזרחות, מוקנות גם לילד וגם לנכד של יהודי, לבן זוג של יהודי ולבן זוג של ילד ושל נכד של יהודי, להוציא אדם שהיה יהודי והמיר דתו מרצון.

עד 1970 המחוקק לא הגדיר מיהו יהודי, כדי למנוע ויכוח בין הגישות השונות לגבי הגדרה מוחלטת ביחס לסוגיה מהי זהות יהודית? החרדים דרשו להגדיר יהודי על פי ההלכה היהודית האורתודוקסית, חוגים חילוניים מגדירים יהודי באופן אחר. כל מי שקיבל חינוך יהודי או מי שמגדיר עצמו כיהודי ומקים אורח חיים יהודי במובנו הרחב ביותר. ב-1970 החוק תוקן והתווספה לו הגדרה מיהו יהודי: "יהודי הוא מי שנולד לאם יהודיה או שנתגייר ואינו בין דת אחרת".

ב. נציג להלן שתי דרכים נוספות לקבלת אזרחות בישראל:

- מכוח ישיבה בארץ- זכאים לאזרחות ישראלית תושבים קבועים לא יהודים שחיים בארץ באורח קבוע ונולדו כאן. הכוונה היא לכל הלא יהודים החיים בישראל, שהיו רשומים במרשם האוכלוסין בשנת 1952 וגם ללא יהודים שהיו רשומים במרשם האוכלוסין רק החל משנת 1980 (הם או הוריהם).
- מכוח לידה- כל מי, שהוא או הוריו נולדו בישראל להורים ישראלים, יהיה אוטומטית אזרח ישראל.

שאלה מספר 12

א. השיטה היחסית- ארצית- רשימתית.

שיטה זו קיימת בין השאר בישראל. שיטה זו כוללת שלשה מרכיבים:

- בחירות יחסיות- הכוונה היא שחלוקת המושבים בפרלמנט היא יחסית למספר הקולות שבהם זכתה כל מפלגה. לדוגמא מפלגה שזכתה בעשרה אחוז מכלל הקולות תזכה בעשרה אחוז מכלל המושבים בפרלמנט.
- רשימתיות- הבוחר מצביע בקלפי בעד רשימת מועמדים שאותה מציגה המפלגה.

- ארציות- כל הארץ היא אזור בחירה אחד לצורך חישוב תוצאות הבחירות וחלוקת המושבים בפרלמנט.

ב. יתרונות השיטה היחסית

- השיטה גורמת לייצוג הולם של מגוון הדעות והאינטרסים הקיימים בציבור. בפרלמנט מיוצגות מפלגות רבות המבטאות אינטרסים אלה. השיטה היחסית מעדיפה את עקרון הייצוגיות לכל המגזרים בחברה. בכך תורמת השיטה לדמוקרטיה.
- השיטה מעודדת צמיחתן של מפלגות חדשות, בהתאם לשינויים בחברה.

חסרונות השיטה היחסית

- ריבוי המפלגות, אותו מעודדת השיטה היחסית, עלול לגרום לפגיעה קשה ביציבות המשטר הדמוקרטי. אופייה של השיטה מחייב הקמת ממשלות קואליציוניות המורכבות לעיתים ממפלגות רבות, החלוקות בינן לבין עצמן בנושאים חשובים. עובדה זו מקשה על תפקוד תקין של הממשלה. כמו כן, נוטות ממשלות קואליציוניות להתפרק לפני תום הקדנציה עובדה הפוגעת באופן ישיר ביציבות המשטר הדמוקרטי (במיוחד כאשר קואליציות אינן מסיימות את הקדנציה שלהן בתדירות גבוהה).
- השיטה היחסית מעניקה למפלגות קטנות המהוות מרכיב הכרחי, לעיתים קרובות בקואליציה עוצמה רבה בהרבה ממשקלן באוכלוסייה הכללית. בכך היא מאפשרת כפיית דעת המיעוט על הרוב.